

development centers for pedagogical workers]. Kyiv. 42 s. [in Ukrainian]

4. Masterkova, T. V. (2022). Diialnist tsentriv profesijnoho rozvytku pedahoga: kontent-analiz [Activity of teacher professional development centers: content analysis]. *Molod i rynok*, (5), 160–165 [in Ukrainian]

5. Novyk, I., & Stiahunova, O. (2023). Orhanizatsiia i provedennia konsultuvannia pedahohichnykh pratsivnykiv: broshura do Typovoi prohramy pidvyshchennia kvalifikatsii kerivnykiv i pedahohichnykh pratsivnykiv tsentriv profesiinoho rozvytku pedahohichnykh pratsivnykiv [Organization and conducting of counseling for pedagogical workers: brochure for the Standard program of advanced training for heads and pedagogical workers of professional development centers]. Kyiv: UIRO. 28 s. [in Ukrainian]

6. Pozhydaieva, O. V. (n.d.). Konsultuvannia yakodyn iz napriamiv profesiinoi diialnosti sotsialnoho pedahoha [Counseling as one of the directions of professional activity of a social pedagogue]. URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/274> [in Ukrainian]

7. Romaniuk, I. (2023). Osoblyvosti zdiisnennia funktsii konsultanta tsentru profesiinoho rozvytku pedahohichnykh pratsivnykiv [Features of performing the functions of a consultant at the center of professional development of pedagogical workers]. *Veresen: naukovometodychnyi, informatsiino-osvitnii zhurnal*, (4) 99, 75–89 [in Ukrainian]

8. Serii vebinariv «Profesijni spilnoty: krashchi miznarodni praktyky» (n.d.) [Series of webinars «Professional communities: best international practices»]. URL: <https://surl.li/tlpkxn> [in Ukrainian]

9. Sorochan, T. M. (n.d.). Konsultuvannia i superviziia v diialnosti tsentriv profesiinoho rozvytku pedahohichnykh pratsivnykiv [Consulting and supervision in the activities of professional development centers for pedagogical workers]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1SsIf6MeeS0> [in Ukrainian]

10. Sorochan, T. M., & Skrypnyk, M. I. (2016). Tekhnologii profesijnoho rozvytku pedahohiv: metodychni poradnyk [Technologies of professional development of teachers: methodological guide]. *Derzh. vyshch. navch. zakl. «Un-t menedzh. osvity»*. Kyiv. 231 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

БОНДАР Вікторія – кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри дошкільної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: особливості консультування як технології професійного розвитку педагога.

НИКІТСЬКА Юлія – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: особливості консультування як технології професійного розвитку педагога.

НИКОЛАЄСКУ Інна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: особливості консультування як технології професійного розвитку педагога.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

BONDAR Viktoria – candidate of pedagogical sciences, associate professor, senior lecturer of the department of preschool education, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy.

Scientific interest: peculiarities of counselling as a technology of professional development of teachers.

NIKITSKA Yuliia – PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), Associate professor, Associate professor at the Department of Preschool Education, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy.

Scientific interest: peculiarities of counselling as a technology of professional development of teachers.

NIKOLAESKU Inna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Preschool Education at Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy.

Scientific interest: peculiarities of counselling as a technology of professional development of teachers.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2025 р.

Стаття прийнята до друку 03.03.2025 р.

УДК 37.035

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-218-21-26

ГАЛЕТА Ярослав –

доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету педагогіки, психології та мистецтв
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0484-529X>
e-mail: yaroslavhaleta@ukr.net

ПОЛУДЕНЬ Євген –

аспірант кафедри педагогіки та спеціальної освіти
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9872-1437>
e-mail: yepoluden@cuspu.edu.ua

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Наукові передумови дослідження проблеми соціальної зрілості обґрунтовані результатами аналізу соціокультурних тенденцій розвитку сучасної педагогічної освіти, інтеграційної сутності педагогічної діяльності та особистості вчителя дозволяють зробити висновок, що теоретичний пошук ефективних шляхів розвитку соціальної зрілості майбутнього вчителя зумовлений не тільки освітньою практикою, а й об'єктивними потребами суспільства.

У нашій роботі ми розглядаємо концепцію розвитку соціальної зрілості майбутнього вчителя як єдність мети, сутності, принципів, структури, змісту та результату її реалізації в педагогічному освітньому процесі.

Методологічною основою концепції розвитку соціальної зрілості на філософському рівні є ідеї активної сутності людини, її ролі у вирішенні суспільних, особистісних проблем, ідея природної та соціальної цілісності. Закони діалектики єдності та боротьби протилежностей, переходу кількісних змін у якісні, принципи об'єктивності, детермінізму, розвитку, системності та взаємодії, які дозволили розкрити діалектику педагогічного освітнього процесу, реалізації концепції розвитку соціальної зрілості; виявити суперечності, взаємозв'язки кількісних і якісних змін, притаманних розвитку особистості, на етапі професійної підготовки у вищому навчальному закладі; дослідити закономірності розвитку суб'єктів педагогічної освіти в умовах оновлення інформаційної культури суспільства з урахуванням психологічних закономірностей усіх видів діяльності

Провідними методологічними засадами концепції дослідження є системний та діяльнісний підходи, які дозволили розглянути соціальну зрілість як цілісну систему, виокремити її елементи, визначити субординаційні основи взаємодії, встановити внутрішні та зовнішні зв'язки і взаємозалежності між ними, розглянути кожен елемент як систему, а «соціальну зрілість» як підсистему системного утворення вищого рівня - «зрілість».

Ключові слова: концепція, чинники, соціальна зрілість, майбутній учитель, середовище.

HALETA Yaroslav –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Pedagogy, Psychology and Arts of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0484-529X>

e-mail: yaroslavhaleta@ukr.net

POLUDEN Yevhen –

PhD student at the Department of Pedagogy and Special Education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9872-1437>

e-mail: yepoluden@cuspu.edu.ua

MODERN APPROACHES TO THE STUDY OF THE PROBLEM OF SOCIAL MATURITY OF THE INDIVIDUAL

The scientific prerequisites for studying the problem of social maturity are justified by the results of the analysis of social and cultural trends in the development of modern pedagogical education, the integration essence of pedagogical activity and the personality of the teacher make it possible to conclude that the theoretical search for effective ways of developing the social maturity of the future teacher is conditioned not only by educational practice, but by objective needs of society as well.

In our thesis, we consider the concept of development of social maturity of the future teacher as the unity of purpose, essence, principles, structure, content and the result of its implementation in the pedagogical educational process.

Methodological basis of the concept of development of social maturity at the philosophical level are the ideas of the active essence of man, his role in solving social, personal problems, the idea of natural and social integrity. The laws of the dialectic of unity and struggle of opposites, the transition of quantitative changes to qualitative, the principles of objectivity, determinism, development, systemicity and interaction, which allowed: to reveal the dialectic of the pedagogical educational process, to the implementation of the concept of development of social maturity; to identify contradictions, relationships of quantitative and qualitative changes inherent in the development of personality, at the stage of professional training in a higher education institution; to study the patterns of development of subjects of pedagogical education in the context of updating the information culture of society, taking into account the psychological patterns of all types of activity.

The leading methodological foundations of the research concept are systematic and activity approaches that allowed to consider social maturity as an integral system, to identify its elements, to define the subordinate basis of interaction, to establish the internal and external relations and interdependence between them, to consider each element as a system, and «social maturity» as a subsystem of system education of a higher level – «maturity».

Key words: conception, factors, social maturity, future teacher, environment.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Необхідність змістовно обґрунтувати досліджуваний нами аспект педагогічного процесу й у зв'язку з цим розкрити ключові процедури ефективного оперування ним в умовах сучасної освіти, приводить нас до потреби побудови концепції формування соціальної зрілості майбутнього вчителя. Як показало наше дослідження, джерелами створення концепції, тобто чинниками, що впливають на загальні початки її розробки є, передусім, об'єктивні потреби суспільства й окремої особистості, а також педагогічний досвід і традиції його розвитку. Безумовно, зміна пріоритетів призвела до кризових явищ в усіх сферах життя, у тому числі й в освіті. Наявний у педагогіці досвід соціального розвитку підростаючого покоління не завжди спрацьовує в сучасному соціумі. Про це свідчить аналіз підготовки випускників педагогічних закладів вищої освіти, що вказує на наявність в останніх недостатньої розвиненості тих соціальних якостей,

без яких досягнення успіху в професійній діяльності може бути ускладнено.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз представлених у науковій літературі педагогічних концепцій, показав повне різночитання в питанні їх композиційної побудови.

Проблема соціальної зрілості перебуває в полі зору Я. Галети, Т. Комар, М. Лебедика, М. Школьної та ін. Різні аспекти формування соціальної зрілості розглядалися у дисертаційних дослідженнях О. Ганжі, О. Коптевої, С. Полішук, Т. Хмурицької, Г. Яворської та ін.

Мета статті – виокремити ключові аспекти вивчення проблеми формування соціальної зрілості особистості у сучасній теорії наукового знання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відмінність точок зору в розумінні особистості та її зрілості зумовлює відсутність єдиної теорії, здатної з необхідною повнотою описати розвиток і становлення соціальної зрілості.

Рух людини до зрілості К.Г. Юнг [8] пов'язує з наближенням людини до себе, усвідомленням своєї первинної й повної суті. Природно, що недостатня зрілість у розвитку на етапі формування самосвідомості й рефлексії не може слугувати надійною основою для розвитку соціально зрілої поведінки особистості (хоча за відсутності екстремальних ситуацій може довго маскувати її).

Проблема соціальної зрілості як підготовки підростаючих поколінь до життя в конкретних суспільно-історичних умовах, як сформованість відповідальності й наявність уміння приймати рішення хвилювала педагогів теоретиків і практиків упродовж багатьох століть.

Дослідженнями Ж. Піаже, Л. Виготського й інших підтверджується, що початковою суттю усіх новоутворень є індивідуально-психологічна основа (структура інтелекту, розвиток вольової та емоційної сфери і тому подібне), над якою постійно «надбудовуються» усі нові типи соціальної поведінки особистості, що дорослішає [7; 9].

Щодо умов розвитку окремих функцій людини, властивостей і якостей особистості, то вони підпорядковані в кінцевому рахунку розвитку цілого – особистості, й істотно залежить від того об'єктивного змісту, в якому вона формується.

Вивчення психолого-педагогічних феноменів в контексті взаємодії частин та цілого має значну наукову історію.

Дослідник проблем діалектики Е. Ільєнков зазначає, що визначення цілого принципово не можуть бути отримані (і за це ручається навіть формальна логіка) шляхом фіксації тих «загальних ознак», які має кожна нарізно розглянута частина цього цілого, кожен її складовий елемент, подібно тому як уявлення про форму будинку не складеш з тих ознак, які має кожна окрема цеглина. Ми погоджуємось з аргументацією науковця, що процес становлення соціальної зрілості особистості, зокрема вчителя досліджується у взаємозв'язку з розвитком його колективу (мікросередовища життєдіяльності).

Відмічаючи високий теоретичний, методологічний рівень дослідження феномену цілісності особистості, вказуючи на глибину і змістовність її аналізу, слід, в той же час, підкреслити, що в сучасних наукових дослідженнях цілісність особистості виявляється, в основному, шляхом аналізу її онтологічних основ. Саме поняття особистості значною мірою залишається у межах її розуміння як «ансамблю суспільних стосунків», тобто суто соціальної характеристики, а не як прояв особистісного буття людини в соціумі. Розуміння становлення цілісності як феномена є важливою гранню розуміння розвитку соціальної зрілості особистості.

За різних методологічних підходів до розуміння ролі майбутнього у формуванні і розвитку особистості А. Макаренко та К. Левін у конкретних дослідженнях виявляли схожі дані, що свідчать про те, що розподіл найближчої й віддаленої перспективи є найважливішим моментом розвитку особистості, що характеризує перехід

від дитинства до юності, до розв'язання найважливіших завдань життєвладштування, до вибору життєвого шляху, до становлення соціальної зрілості і самостійності особистості [5].

Розуміння становлення соціальної зрілості студентів закладів вищої освіти як системи, що самоорганізується, дозволяє визначити дві взаємодоповнювані закономірності, що зумовлюють ефективність цього процесу. Перша закономірність виявляє зв'язок між способом управління й ефективністю процесу становлення соціальної зрілості студентів закладу вищої освіти і формулюється таким чином: ефективність процесу становлення соціальної зрілості студентів закладу вищої освіти знижується, якщо здійснюється жорстке зовнішнє управління цим процесом. Друга закономірність доповнює першу і викладається таким чином: ефективність процесу становлення соціальної зрілості студентів закладу вищої освіти підвищується, якщо здійснюється перехід від зовнішнього управління до самоврядування цим процесом.

Соціоінтерактивний підхід є методологічним напрямом наукового дослідження становлення соціальної зрілості студентів закладу вищої освіти, згідно з яким становлення соціальної зрілості студентів навчального закладу пов'язується з соціальною взаємодією. З позицій соціоінтерактивного підходу становлення соціальної зрілості студентів закладу вищої освіти здійснюється в процесі соціальної взаємодії, при цьому конкретно-історичні способи і форми соціальної взаємодії, що існують в даний час, зумовлюють цей процес. Процес соціалізації, в якому соціальна зрілість студентів навчального закладу виступає одночасно результатом, особистісною якістю, що забезпечує його успішність і його етапом, також розглядається як взаємодія особистості та соціуму. Цей підхід пояснює герменевтичний і методичний аспекти феномену соціальної зрілості студентів закладу вищої освіти, намітивши тенденції в її визначенні й способах педагогічної організації процесу її становлення.

Реалізація соціонавчального підходу полягає у розгляді становлення соціальної зрілості студентів закладу вищої освіти з позицій соціального учіння. Даний підхід об'єднує навколо себе усі базові концептуальні категорії: соціальну зрілість студентів закладу вищої освіти, соціальну взаємодію, соціалізацію, самосоціалізацію, механізм самосоціалізації й соціокультурне середовище навчального закладу. Безперечною перевагою цього підходу виступає те, що він дозволяє описати становлення соціальної зрілості студентів і їх соціалізацію в педагогічних термінах, а саме «учіння», і намітити шляхи її формування – навчання студентів технології соціального учіння.

Розвиток зрілої особистості у межах діяльнісного підходу розглядається у контексті зростання інтеграції особистісних структур зрілої особистості відбивається у неможливості виокремлення як провідного якогось конкретного виду діяльності, тобто принциповою необхідністю для кожного виду діяльності стає сприяння інших видів, навіть якщо цей вид діяльності реалізується

більш менш самостійно. Яка б не була міра автономності того або іншого виду діяльності, його здійснення залежить не лише від міри оволодіння ним суб'єкта, але і від його здатності використовувати ресурси інших видів діяльності. Гармонійний розвиток зрілої особистості визначається не якоюсь однією діяльністю, нехай навіть і провідною, а комплексом діяльностей.

Д. Фельдштейн пропонує підходи до розгляду становлення зрілості особистості, що вже існують, розділити на три групи. У першу групу віднести підходи, у яких акцентується увага на процесі входження (інтеграції) індивіда до соціальної системи (Г. Тард, Т. Парсонс, Б. Д. Паригін). До другої групи віднести підходи, які акцентовані на вивченні індивідуально-особистісних особливостей (Е. Еріксон, Л. Кольберг). Третьою групою є концепції, автори яких роблять акцент на аналізі взаємозв'язку процесів соціалізації і індивідуалізації під час становлення особистісної й соціальної зрілості (В. Мухіна, Д. Фельдштейн).

Узагальнюючи проблему розвитку соціальної зрілості особистості в психології зазначимо, що системотвірним поняттям для дослідження зовнішніх впливів на становлення соціальної зрілості є поняття «середовище», яке відбиває аспект взаємовпливу «середовище—людина». Підхід, що розробляється психологією середовища, є найбільш прийнятним для проектування умов становлення соціальної зрілості. Елементами, що формують середовище становлення соціальної зрілості, є: системи стосунків, які побудовані на принципах розвиваючого спілкування, групове обговорення і взаємодія; діяльності, здібності до самовизначення, засоби їх організації — психотехнічні вправи, орієнтаційно-діяльнісні схеми; актуальні для дійових осіб теми обговорень; ситуації самовизначення, що задаються педагогом, використанням методу аналізу художнього тексту, прийомів педагогічної метафори і фіксації досвіду.

Проблема формуючого впливу середовища на розвиток людини, відображена у дослідженнях філософів і педагогів переважно в аспекті аналізу її ролі й значення у вихованні дитини.

Аналіз проблеми становлення зрілості у сучасній психології дозволив одним з факторів виділити вступ людини до самостійного життя — навчання, завершення освіти, отримання професії, матеріальна незалежність від дорослих. Вона може бути відповідальною і серйозною в одній сфері й відчувати й поводитися як підліток в іншій. Іншими чинниками і умовами, що впливають на становлення соціальної зрілості студентів, можуть бути такі чинники, як сім'я, школа, студентська група, трудовий колектив, засоби масової інформації, молодіжних організацій і стихійних груп, а також самостійна робота студентів.

На думку Т. Комар проявом зрілості в певній сфері є компетентність, а компетентність визначають як готовність, здатність, схильність, то зрілість ми можемо визначити, як апогей, вершину, найвищу точку розвитку, становлення, формування. Тому, на її думку, процес формування соціально зрілої особистості починається з формування її соціальної компетентності. У свою

чергу, соціальна компетентність включає в себе систему взаємопов'язаних складових: когнітивна; операційно-технологічна; мотиваційна; етична; поведінкова; соціально-ціннісна [4].

До українських педагогів, що досліджували сутність та шляхи розвитку соціальної зрілості особистості належать М. Лебедик, Г. Яворська. Деякі аспекти формування соціальної зрілості особистості представлені в роботах О. Ганжі, О. Коптевої, О. Михайлова, Т. Хмурицької, М. Шкільної.

Узагальнюючи наукові доробки науковця, зазначимо, що наголошено на важливості дослідження системотвірних властивостей особистості. Акцентовано увагу на понятті цілісності особистості та її індивідуальності як висхідних понять аналізу якісних характеристик людини. Аргументовано необхідність пов'язування якостей особистості з соціальним середовищем як системним утворенням. Запропоновано розглядати соціальну зрілість як приклад якісної характеристики цілісного розвитку особистості. Розкрито специфічність проблеми самодетермінації розвитку особистості, акцентуючи увагу на таких характеристиках як динамічність, не лінійність та опосередкованість. Виявлено її зв'язок з соціальною детермінацією. Охарактеризовано систему детермінант розвитку особистості. Вказано на риси які характеризують соціальну зрілість вчителя. Зважаючи на соціальні функції розкрито механізм формування окремих його якостей. Зазначено, що з урахуванням комплексної характеристики зрілості будується алгоритм інтегрування показника соціальної зрілості особистості — її індексу. Висвітлено методологічні принципи проведення дослідницьких процедур, зокрема, міжсистемний підхід вивчення соціальної зрілості особистості. З'ясовано причини, через які виникають труднощі під час диференціювання рівнів розвитку соціальної зрілості.

Стосовно проблеми формування соціальної зрілості майбутнього вчителя, зазначимо, що дана якісна характеристика формується в процесі їх безпосередньої участі в тих видах діяльності, в які студенти залучаються в процесі навчання та виховання. Цінним, на нашу думку, є висновок про вироблення системи орієнтацій особистості на наявні в суспільстві цінності, яка створюється в процесі формування соціальної зрілості розроблено теоретичну модель соціальної зрілості особистості. Вона є системою взаємозв'язку певних виявів у сфері праці, спілкування і пізнання соціального самовизначення, соціальної активності і соціальної відповідальності майбутнього вчителя.

Узагальнюючи доробки науковців Г. Яворська [6] дійшла висновку, що досягнення особистістю певного рубежу соціальної зрілості може бути розглянуто в чотирьох основних аспектах: інтелектуальна, політична, професійна і моральна зрілість. Ці основні компоненти не складають механічної суми, а об'єднані в певну систему, що має внутрішню органічну єдність та виражає її зрілість. Для молоді, яка професійно навчається, певний рівень її соціальної зрілості повинен відбивати, на нашу думку, таке:

а) можливість і здатність самостійного набуття знань, потреба в безперервній освіті, найважливішою умовою якої є ставлення до навчання як необхідної діяльності протягом усього життя; наявність умінь і навичок самоосвіти (інтелектуальна зрілість);

б) готовність творчо працювати з повною віддачею сил в інтересах суспільно значимої мети, тому що ставлення особистості до праці і суспільної діяльності є пробний камінь її зрілості; освоєння професії, обраної відповідно до суспільних потреб і особистих схильностей, наявність для цього необхідних знань, умінь і навичок, здатність їх переносу в нові види діяльності (професійна зрілість);

в) усвідомлене виконання своїх прав і обов'язків, глибока переконаність в ідеалах і готовність до їх реалізації (політична зрілість);

г) моральна зрілість повинна бути цementsуючим і основним елементом усього соціального дозрівання особистості, оскільки має свої «зрізи» у всіх основних аспектах розглянутої проблеми.

Результатом процесу формування соціально зрілої особистості є не тільки засвоєння норм, умінь і навичок, але і якісне зрушення в психіці людини. Відбувається утворення «внутрішнього контролера» – совісті, що і є внутрішньою підставою відповідальності людини за вчинені дії, тому що зумовлює здатність погоджувати свою поведінку з інтересами суспільства, а якщо диктується обставинами, – підкоряти особисті інтереси суспільним, виявляючись в актах самовідданості, а при необхідності – і самопожертви.

Розширення поля взаємодії особистості, що формується, із соціальним середовищем складає ту соціально-психологічну основу, на тлі якої можливий перехід від простого засвоєння певних суспільних стереотипів до творчого ставлення до них і вироблення на їхній основі власної системи ціннісних орієнтацій. Вироблення цієї системи, що виступає усвідомленим керівництвом до дії, є необхідною умовою досягнення особистістю певного рубежу соціальної зрілості. Тільки така особистість може реалізовувати свою соціальну сутність, визначивши своє місце в системі суспільних відносин.

У цьому контексті визріває поняття «соціальна зрілість особистості», яке можна визначити як процес і результат впливу на особистість сукупності суспільних відносин, що призводять до становлення основних властивостей особистості, які принципово адекватно відбивають сутність сучасного суспільства. Наявність такого механізму дозволяє функціонувати системі зворотних зв'язків особистості і суспільства, що детермінуються, у свою чергу, рівнем розвитку суспільних відносин.

Відмітимо, що на сьогодні не знята повністю проблема опису закономірностей формування соціальної зрілості, чинників її становлення, в недостатній мірі диференційовані гендерні відмінності у формуванні соціальної зрілості в різних сферах життєдіяльності.

Аналіз сучасних психолого-педагогічних концепцій з проблеми соціального розвитку особистості дозволяє констатувати, що сучасна наука, розглядаючи процес соціального розвитку особистості, виходить з установки, що при усій своїй біологічній визначеності людина формується в соціальному середовищі й що тільки в суспільних зв'язках вона привласнює і реалізує свою соціальну сутність. Соціальна зрілість розвивається лише в процесі здійснення соціально цінної діяльності, яка сприяє формуванню соціальної спрямованості, соціальній позиції особистості та сприяє набуттю соціального досвіду.

Розвиток соціальної зрілості особистості відбувається упродовж тривалого проміжку часу й припускає наявність вікової схильності індивіда до цього процесу, а хронологічні межі, що відділяють соціальну незрілість від соціальної зрілості, рухливі та індивідуальні для кожної окремо взятої особистості.

Є. Каменєва пропонує реалізувати етапність у формуванні соціальної зрілості особистості. Специфічність процесу розвитку соціальної зрілості студентів педагогічного закладу вищої освіти також полягає в його послідовності та можливості включення студентів до різноманітних видів діяльності [3].

Так, на мотиваційному етапі здійснюється формування спрямованості у студентів мотивації соціально цінної діяльності. Другий етап, соціально-дієвий, забезпечує здобуття студентами сукупності умінь здійснення соціально цінної діяльності на основі власного накопиченого досвіду. Накопичення студентами досвіду соціально цінної діяльності дозволяє перейти до третього, соціально-креативного етапу, завданням якого є створення умов для самостійного здійснення, пошуку і розвитку навичок організації соціально цінної діяльності. Найважливішою функцією цього етапу є розширення меж соціальної взаємодії та забезпечення широкого спектру можливостей для здійснення соціальної взаємодії на різних рівнях – від внутрішньогрупового й міжгрупового до взаємодії з соціальними структурами (соціальні служби міста, установи додаткової освіти, молодіжні об'єднання і тому подібне).

Незважаючи на багатоаспектність вивчення проблеми, маловивченими залишаються питання розвитку соціальної зрілості студентів у освітньому процесі педагогічного закладу вищої освіти. Аналіз наукової літератури, а також реалії громадського життя свідчать, що соціально-економічні умови життя, що постійно змінюються, викликають необхідність зіставлення і узгодження накопиченого наукового досвіду з реальністю, що оновлюється. Існує потреба суспільства у фахівцеві, що має цілісний гуманістичний світогляд і соціальну зрілість, глибокі професійні знання, комплексно реалізовує свій творчий потенціал в професійній діяльності, що вимагає перегляду якості підготовки фахівця відповідно до вимог суспільства, тоді як аналіз освітнього процесу педагогічного навчального закладу й

діагностичні дані свідчать про те, що без організації спеціальної діяльності розвиток соціальної зрілості в освітньому процесі навчального закладу відбувається неефективно.

Дійсними умовами існування і розвитку людини, джерелами її досвіду, життєвих проблем і засобами їх вирішення є природа, суспільство і культура. Так, людина як частина природи (тварина) є суб'єкт активного пристосування до її умов, що змінюються, на основі вродженого досвіду, сформованого в біологічній еволюції. Як член певного суспільства вона є суб'єктом привласнення і повноцінного використання ціннісних колективних соціальних норм (у тому числі свідомих уявлень), володарем психічних якостей, здібностей, правил спілкування, що відповідають займаній нею соціальної позиції (і допустимих в ній). Нарешті, суб'єкт культури – це людина, яка самостійно й відповідально спирається у своїх вчинках, думках, переживаннях (передусім, в ситуаціях мотивованого конфлікту) на загально-людські моральні принципи і здатна, зокрема, до осмисленого перетворення власних природних властивостей і вже присвоєних соціальних правил. Таким чином, вступаючи у взаємодію з навколишнім світом, людина виступає суб'єктом й в процесі взаємодії розвивається як особистість [2].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, на основі аналізу наукових публікацій можна стверджувати, що у педагогічних дослідженнях соціальну зрілість особистості розглядають у контексті теорії соціалізації, оскільки одним із пріоритетних завдань сучасної системи освіти є забезпечення ефективності протікання процесу соціалізації, а соціальна зрілість вважається результатом цього процесу. Тому вважаємо, що результати роботи згаданих науковців разом з іншими джерелами є достатньою основою для проведення ґрунтовного історико-педагогічного дослідження з розвитку категорії «соціальна зрілість» у педагогічних працях. Подальшого розвитку набули аналіз і систематизація досліджень із цієї проблеми.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Галета Я. В. Соціальна зрілість особистості в умовах оновлення інформаційної культури суспільства: монографія. Харків: Мачулін. 2018. 392 с.
2. Галета Я. В., Сьомак А. В. Концепція розвитку соціальної зрілості майбутнього вчителя. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2021. Вип. 194. С. 17-23.
3. Каменєва Л. В. Роль сенсожиттєвих орієнтацій у досягненні професійної зрілості професіонала. *Психологічні перспективи*. Спеціальний випуск. Становлення особистості як суб'єкта життєвого шляху. 2011. Т. 3. С. 30-36.
4. Комар Т. В. Соціальна зрілість особистості як чинник становлення професійної зрілості психолога. *Проблеми сучасної психології*. 2016. Вип. 34. С. 200-210.
5. Макаренко А. С. Педагогічна поема. Київ : Радянська школа, 1973. 528 с.
6. Яворська Г. Х. (2005). Соціально-професійна зрілість курсантів вищих закладів освіти МВС України: монографія. Одеса: ПЛАСКЕ ЗАТ. 408 с.
7. Vygotsky L., Vygotsky S. Mind in Society: The Development of higher psychological processes. Cambridge-Oxford University Press, 1980.

8. Jung C. G. The Archetypes and the Collective Unconscious. Collected Works. Princeton. N.J.: Princeton University Press, 1969. Volume 9. Part 1.

9. Piaget J. Genetic Epistemology. Trans. E. Duckworth. New York: Norton, 1970.

REFERENCES

1. Haleta, Ya. V. (2018). *Sotsialna zrilost osobystosti v umovakh onovlennia informatsiinoi kultury suspilstva* [Social maturity of a personality in the conditions of renewal of the information culture of society]: monohrafiia. Kharkiv: Machulin. 392 s. [in Ukrainian]
2. Haleta, Ya. V., Somak, A. V. (2021). *Kontseptsiiia rozvytku sotsialnoi zrilosti maibutnoho vchytelia* [The concept of development of social maturity of the future teacher]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky*. (194). 17-23. [in Ukrainian]
3. Kamienieva, L. V. (2011). *Rol sensozhyttievykh oriientsatsii u dosiahnenni profesiinoi zrilosti profesionala*. *Psykhoholichni perspektvy* [The role of sense-life orientations in achieving professional maturity of a professional]. *Spetsialnyi vypusk. Stanovlennia osobystosti yak subiekta zhyttievoho shliakhu*. 3. 30-36. [in Ukrainian]
4. Komar, T. V. (2016). *Sotsialna zrilost osobystosti yak chynnyk stanovlennia profesiinoi zrilosti psykhohola* [Social maturity of personality as a factor in the formation of professional maturity of a psychologist]. *Problemy suchasnoi psykhoholii*. 34. 200-210. [in Ukrainian]
5. Makarenko, A. S. (1973). *Pedahohichna poema* [Pedagogical poem]. Kyiv : Radianska shkola. 528. [in Ukrainian]
6. Yavorska, H. Kh. (2005). *Sotsialno-profesiina zrilost kursantiv vyshchikh zakladiv osvity MVS Ukrainy* [Socio-professional maturity of cadets of higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]: monohrafiia. Odesa: PLASKE ZAT. 408. [in Ukrainian]
7. Vygotsky, L., Vygotsky, S. (1980). *Mind in Society: The Development of higher psychological processes*. Cambridge-Oxford University Press.
8. Jung, C. G. (1969). *The Archetypes and the Collective Unconscious*. Collected Works. Princeton. N.J.: Princeton University Press. Vol. 9. Part 1. [in English]
9. Piaget, J. (1970). *Genetic Epistemology*. Trans. E. Duckworth. New York: Norton. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ГАЛЕТА Ярослав – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету педагогіки, психології та мистецтв Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: феномен «соціальна зрілість»; проблема становлення особистості в умовах інформатизації суспільства.

ПОЛУДЕНЬ Євген – аспірант кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійне зростання майбутнього фахівця.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

HALETA Yaroslav – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Pedagogy, Psychology and Arts of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: the phenomenon of 'social maturity'; the problem of personality development in the context of society informatisation.

POLUDEN Yevhen – PhD student at the Department of Pedagogy and Special Education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: professional development of future specialists.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2025 р.

Стаття прийнята до друку 01.03.2025 р.